

ΚΟΡΟΠΛΑΣΤΙΚΗ

1. Νεολιθικό πήλινο γυναικείο ειδώλιο.

2. Μυκηναϊκό πήλινο ειδώλιο με ζωγραφισμένα τό πρόσωπο και τὰ ρούχα.

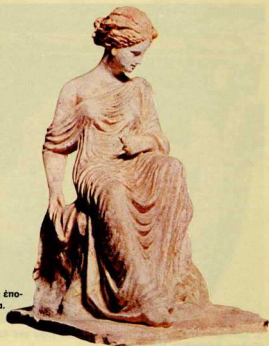
3. Αρχαϊκό ειδώλιο: τὸ κεφάλι εἶναι φτιαγμένο με μήτρα, τὸ σῶμα εἶναι φτιαγμένο στὸ χέρι, τὸ ειδώλιο εἶναι ἐπιζωγραφισμένο.

4. Εἰδώλιο Ἑρμῆ κριοφόρου κλασικῆς ἐποχῆς φτιαγμένο με μήτρα. Τὸ πρόσωπο και τὰ ρούχα εἶναι χρωματισμένα.

5. Δύο γυναικεία ειδώλια τῆς ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς φτιαγμένα με μήτρα ἀπὸ τὴν Τανάγρα.

‘Από τη νεολιθική κίονα εποχή οι άνθρωποι χρησιμοποίησαν τόν εύπλαστο πηλό όχι μόνο για να κατασκευάζουν καθημερινά χρηστικά σκεύη αλλά και για να φτιάχνουν αντίκείμενα με θρησκευτικό χαρακτήρα. Ποιός δέ γνωρίζει τις αδρές γυναικείες μορφές της εποχής αυτής!.

‘Από τόν 4ο αι. π.Χ. εμφανίζεται, στά κείμενα, ό όρος «κοροπλάστης», δηλαδή αυτός που πλάθει κόρες. Τά ηλίαια ειδώλια, μόλο που είναι πολύ διαδεδομένα και μόλο που είναι αντίκείμενα προσφοράς στους θεούς δέ χαιρούν καλλιτεχνικής έκτιμησης. ‘Ισως αυτό να όφείλεται στό ότι οι κατασκευαστές τους συχνά είναι οι ίδιοι οι άγγειοπλάστες. ‘Ο Πλίνιος όμως, τόν 1ο αι. μ.Χ. (H.N. XXXIV, 16, XXXV, 44 κ.έ.) μιλά για τί σημασία που έχει για ένα γλυπτό έργο τό ηλίαιον μόνελο, που όταν θγαινει από τά χέρια ενός καλλιτέχνη είναι εφάμιλλο μέ τά ύπόλοιπα έργα τέχνης.

Κατασκευή τών ειδωλίων

Γιά να κατασκευαστεί ένα ειδώλιο σέ μητέρα πρέπει πρώτα να φιλοτεχνηθεί ένα «άρχέτυπο», στό χέρι, πάνω στό όποιο χαράζονται και πλάθονται όλες οι λεπτομέρειες. Κατόπιν, από τό «άρχέτυπο» αυτό φτιάχνονται οι πρώτες μητρες (άρνητικές) μέ τις όποιες κατασκευάζονται, μέ βιομηχανικό ρυθμό, τά ειδώλια. ‘Όταν ένας τύπος ειδωλίου έχει έπιτυχία, είναι δυνατό να θγούν μητρες άπ’ αυτό. Βέβαια οι μητρες αυτές δίνουν κάπως πιό χοντροκομμένα ειδώλια από τό άρχικό (και ελάχιστα μικρότερα), γιατί δέν άποτυπώνονται όλες οι λεπτομέρειες. Πολλές μητρες έχουν βρεθεί σέ έργαστήριο κοροπλαστικής στόν Κεραμικό και τήν ‘Αγορά τής ‘Αθήνας, στόν ‘Ολυμπο, τήν Κόρινθο, τήν Κριμαία, τή Μ. ‘Ασία, τήν Κάτω ‘Ιταλία.

Μήτρα και ανάγλυφο από τή Σμύρνη.

‘Υπάρχουν διάφοροι τρόποι χρήσης τής μητρες. Ένας είναι να κατασκευαστεί **μονοκόμματα** μία όψη ειδώλιο ενώ ή άλλη του όψη είναι άκατέργαστη. Άλλος τρόπος χρήσης μητρες είναι ή διπλή μήτρα: Κατασκευάζονται χωριστά δύο τμήματα του ειδωλίου (μπρός και πίσω όψη) που κατόπιν συγκολλούνται. Τρίτος τρόπος χρήσης τής μητρες είναι οι πολλαπλές μητρες (χέρια, κεφάλια, φτερά ή έρωτα ή νίκη, κορμός) που έπιτρέπουν διάφορους συνδυασμούς, δηλαδή σέ έναν κορμό μπορούν να προσαρμοστούν διάφορα κεφάλια ή χέρια, δίνοντας παραλλαγές.

‘Άφου φτιαχτεί ή μητέρα, κατασκευάζεται τό ειδώλιο. Μέσα στόν μήτρα τοποθετείται άραιωμένος πηλός ώστε να εισχωρεί σέ όλες τις λεπτομέρειες τής μητρες. ‘Αφού «τραθήξει» ό πηλός αυτός τοποθετείται, από πάνω, ένα δεύτερο στρώμα πηλού που πιέζεται μέ τά δάχτυλα για να άκολουθήσει τις καλύπτει τής μητρες. ‘Όταν και τό δεύτερο αυτό στρώμα πηλού τραθήξει ύφισταται μία μικρή συρρίκνωση (μέ τήν εξαίτηση του νερού) και ή άπόσταση από τί μητέρα είναι εύκολη. Τό ειδώλιο στεγνώνει λίγο και, άφου τό περάσουν «μπαντανά» (λευκό χρώμα) τό ψήνουν σέ φούρνο κεραμικής, σέ θερμοκρασία 750-950° C. Συχνά βρίσκουμε ειδώλια κακοψημένα που θρίβονται γιατί ή θερμοκρασία του φούρνου δέν ήταν άρκετά ψηλή. Καμία φορά, πριν από τό ψήσιμο, ό κοροπλάστης συμπληρώνει λεπτομέρειες στό ειδώλιά του, άλλα μία τέτοια φροντίδα είναι σπάνια. Αυτή είναι ελλάλλου και ή στιγμή που συγκολλούνται τά τμήματα τών ειδωλίων άν πρόκειται για μπρός και πίσω όψη ή για στοιχεία πολλαπλής μητρες.

‘Όταν τό ειδώλιο είναι κοούριο (ή πιό συνθησιμενόν περίπτωση) τότε στό πίσω μέρος του άνοιγεται μία όψη ώστε να θγούν οι ύδρατμοί που δημιουργούνται από τό ψήσιμο του ύγρου πηλού, χωρίς να σπάσει τό αντίκείμενο. ‘Η όψη αυτή είναι ένδεικτική του έργαστηρίου ή του τόπου κατασκευής τών ειδωλίων. Γιά παράδειγμα, στή Ρόδο ή όψη είναι στοργυλά, φτιαγμένη μέ τό χερούλι μιάς σπάτουλας, ή είναι τρίγωνη. Στή θηβα σχεδόν όλο τό πίσω μέρος του ειδωλίου είναι άνοιχτό, στόν ‘Αθήνα ή όψη καλύπτεται από άψητό πηλό.

Τά χρώματα¹

‘Αφού ψηθεί τό ειδώλιο και κρωώσει ό πηλός, τό χρωμάτιζαν. Τά χρώματα

αυτά, πολύ εύαίσθητα, ελάχιστα διατηρήθηκαν ως τις μέρες μας. Πάντως από ύπολειμματά μπορούμε να συμπεράνουμε ότι κάλυπταν όλοκληρο τό ειδώλιο και ότι ήταν πολύ έντονα.

Τά χρώματα είχαν συνήθως φυσική προέλευση: Τό κόκκινο, τό πιό παλιό χρώμα προερχόταν από κόκκινη ύγρα ή κίτρινη ψημένη ή κιννάβαρη. Τό κίτρινο ήταν κίτρινη ύγρα, τό πράσινο, που έμφανίζεται από τόν 4ο αι. π.Χ και πέρα, είναι μαλαχίτης ενώ τό γαλάζιο κατασκευάζταν από άζουριτή ή λάπις - λάζουλι σέ σκόνη. Τό μαύρο είναι κάρβουνο και τό άσπρο άσθεθόν. Συχνά τό ειδώλια από τόν 4ο αι. π.Χ. και πέρα είχαν περιβέραια, σκουλαρικια κ.ά. χρυσά τό χρυσό αυτό χρώμα ήταν ένα εξαιρετικά λεπτό φύλλο χρυσού τό όποιο έπικολλούσαν στόν πηλό.

Σέ τί χρησίμευαν τά ειδώλια

Οί άνασκαφές σέ νεκροταφεία και σέ οικίες, τής έλληνιστικής κυρίως περιόδου, δήλησαν τους άρχαιολόγους στό συμπέρασμα ότι τά ειδώλια είχαν συγχρόνως θρησκευτική σημασία και διακοσμητική άξία (έδώ δέν περιλαμβάνονται τά παιδικά παιχνίδια).

Σημαντικό είναι τό γεγονός ότι στόν πλειοψηφία τους τά ειδώλια παριστάνουν γυναικείες μορφές, πράγμα που σημαίνει ότι τά κλασικά - και κατοπινά - ειδώλια συνεχίζουν ή λαϊκή λατρεία τής γυναικείας θεότητας τών νεολιθικών χρόνων. ‘Η λαϊκή αυτή χρήση τών ειδωλίων έκανε τους κοροπλάστες να παράγουν πολλά και προχειροκαμμένα ειδώλια που συχνά θγαιίνουν, άμορφα, από μητρες κατασκευασμένες από φθαρμένα πρότυπα.

Σημειώσεις

1. Τά πρώτα ειδώλια κατασκευάζταν άποκλειστικά μέ τό χέρι (νεολιθικά 3000 - 2000 π.Χ και μινωικά 1400-1100 π.Χ.). Στή γεωμετρική περίοδο (700 π.Χ.) παρατηρείται ή πρώτη χρήση μητρες, που μέ τόν καιρό γενικεύεται.
2. Πρόκειται για διάλυμα άσθεθής ή καθαρού άργιλου.
3. Έδώ δέν συμπεριλαμβάνονται τά μικροαντικείμενα, ‘Αλεξανδρινής προέλευσης, από φαγεντιανή.

A.A.

Βιβλιογραφία

- R.A. HIGGINS, Greek Terracottas, London 1967.
S. MOLLARD - BESQUES, Les terres cuites grecques, Paris 1963.